

IVA BALGAČ*

Prevenција kriminaliteta kroz uređenje okoliša i urbani dizajn – smjernice CPTED-a

Sažetak

Prevenција kriminaliteta kroz uređenje okoliša i urbani dizajn počela se razvijati u ranim 70-im godinama prošlog stoljeća kao odgovor na snažan porast kriminaliteta i straha od kriminala u gradovima Sjedinjenih Američkih Država. Ovaj pristup usmjeren je na smanjenje uzroka i prilika za počinjenje kaznenih djela, kao i na smanjenje straha od kriminala kroz planiranje, dizajn i upravljanje izgrađenim okolišem.

*Rad nastao je na temelju teorijske analize niza radova iz područja CPTED-a (prevenција kriminaliteta kroz uređenje okoliša, engl. *Crime Prevention through Environmental Design*) te daje konkretne upute, mjere i tehnike za poboljšanje sigurnosti u već izgrađenom okolišu, odnosno pojašnjava koje su to tehnike i mjere koje trebaju biti uzete u obzir kod planiranja izgradnje različitih objekata ili uređenja određenog prostora. U radu su prikazane koristi i prednosti CPTED-a kao i njegovi nedostaci i ograničenja te preporuke za daljnji razvoj ovog pristupa.*

Ključne riječi: CPTED, urbani dizajn, prevenција kriminaliteta, kriminalitet, nadzor, sigurnost.

UVOD

Kriminalitet je društveni problem koji utječe na živote i svakodnevicu tisuća ljudi te uz strah koji uzrokuje ograničava slobodu kretanja ljudi u njihovim zajednicama, onemogućava im sudjelovanje u različitim aktivnostima i u konačnici ozbiljno narušava kvalitetu njihova života (National Crime Prevention Council, 2003). Prostori u zajednici, i oni javni i oni privatni, trebaju biti osmišljeni i dizajnirani tako da se ljudi u njima osjećaju sigurno, da ih žele koristiti i da žele u njima boraviti. Stoga, izgled i dizajn javnih i privatnih prostora i zgrada izuzetno je važan u pružanju sigurnosti građanima (Upper Hill City Council, 2009). Upravo ovakvom razmišljanju, u kasnim 60-im i ranim 70-im godinama prošlog stoljeća, okrenuli su se pojedini američki kriminolozi, sociolozi i ar-

* Iva Balgač, policijska službenica u Uredu glavnog ravnatelja policije, Ravnateljstvo policije.

hitekti. Naime, u to vrijeme u SAD-u došlo je do snažnog povećanja stope kriminaliteta, ali i straha od kriminala, a tradicionalno policijsko djelovanje nije dalo željene rezultate. Stoga je veliki broj gradova, kao odgovor na ovaj problem, zatražio da se značajke (mjere i tehnike) prevencije kriminaliteta uključe u dizajniranje novih stambenih i građevinskih projekata. Iako je tradicionalno sigurnosni aspekt bio nisko na listi građevinskih prioriteta, **provedena su istraživanja koja su pokazala kako se kombinacijom sigurnosnog hardvera, psihologije i dizajna prostora može stvoriti fizička okolina koja po svojoj prirodi odvraća od počinjenja kaznenih djela** (Gardner, 1995). Iz ovoga jasno proizlazi jednostavna ideja da je kriminal dijelom rezultat mogućnosti koje pruža fizički okoliš. Prema ovoj tezi trebalo bi biti moguće promijeniti fizički okoliš i na taj način učiniti manje vjerojatnim da se kriminal dogodi.

Američki kriminolog C. Ray Jeffery 1971. godine u svojoj knjizi predstavio je novi termin u prevenciji kriminaliteta *Prevencija kriminaliteta kroz dizajn okoliša* (Clarke, 1982). Prema Clarkeu (1982) unutar ovog općeg naziva razvila su se tri pristupa ili teorije koje su tijekom godina evoluirale, ali ostale međusobno isprepletene i usko povezane: CPTED – prevencija kriminaliteta kroz uređenje okoliša (engl. *Crime Prevention through Environmental Design*), obranjivi prostor¹ (engl. *Defensible Space*) i situacijska prevencija kriminaliteta².

Iako ovaj rad donosi pregled načela te mjera i tehnika CPTED-a, potrebno je spomenuti da postoje određene sličnosti i razlike između sva tri spomenuta pristupa. Kada govorimo o sličnostima, valja naglasiti da se i CPTED i situacijska prevencija i obranjivi prostor fokusiraju na smanjenje i eliminiranje kriminala kroz dizajn. Nadalje i CPTED i obranjivi prostor teritorijalnost smatraju ključnim načelom u stvaranju sigurnosti u zajednici (Saville, 2009, prema: Marzbali i sur., 2011). Razlike leže u činjenici da se CPTED i obranjivi prostor uglavnom odnose na arhitektonski dizajn i izgrađeni okoliš te su fokusirani uglavnom na predatorska kaznena djela (razbojništva i provale), dok se situacijska prevencija kriminaliteta primjenjuje šire, odnosno u bilo kojem okruženju i za bilo koju vrstu kaznenog djela uključujući otmice zrakoplova, prijevare socijalne skrbi, uznemirujuće, nepristojne telefonske pozive, nasilničko ponašanje u ugostiteljskim objektima i obiteljsko nasilje, kao i za opća kaznena djela (Clarke, 1982).

Osim u Sjedinjenim Državama utjecaj fizičkog okoliša na smanjenje ili povećanje kriminala proučavao se i u drugim državama svijeta te je donesen općeniti zaključak da ako je fizički okoliš primjereno planiran, dizajniran i ako se njime primjereno upravlja – može utjecati na smanjenje kriminala. Okolišni i urbani dizajn postao je integralni dio

¹ Obranjivi prostor je teorija koju je razvio arhitekt Oscar Newman početkom 70-ih godina prošlog stoljeća (Clarke, 1982). To je termin koji se koristi za opisivanje stambenog okoliša čije fizičke karakteristike – izgled zgrada i prostorni plan – omogućavaju stanovnicima da sami budu ključni čimbenici u osiguravanju svoje sigurnosti (Newman, 1976). Ovaj pristup namijenjen je za stambeni okoliš te za razliku od CPTED-a ima nešto uži set tehnika, odnosno, sadrži tehnike namijenjene isključivo stambenom kontekstu (Clarke, 1997; Newman, 1972).

² Situacijsku prevenciju kriminaliteta utemeljio je 1980. godine Ronald Clarke (Erdogank, 2010). Ova teorija fokusira se na prevenciju mogućnosti ili prilika koje omogućavaju pojavu kriminala polazeći od pretpostavke kako na odluku o počinjenju kaznenog djela utječu situacijski čimbenici (Clarke, 1980).

mnogih inicijativa prevencije kriminaliteta u zemljama poput SAD-a, Kanade, Australije, Nizozemske i Velike Britanije (CSIR Building and Constructions Technology, 2001).

1. CPTED – PREVENCIJA KRIMINALITETA KROZ UREĐENJE OKOLIŠA

Prevencija kriminaliteta kroz uređenje okoliša – CPTED svoje začetke ima u 70-im godinama prošlog stoljeća i temelji se na ideji da odgovarajući dizajn i učinkovito korištenje izgrađenog okoliša može smanjiti pojavu incidenata i kriminaliteta te strah od kriminala, što u konačnici dovodi do poboljšanja kvalitete života ljudi (Crowe, 2000, prema: Cozens, Saville, Hiller, 2005; City of Virginia Beach, 2000; National Crime Prevention Council, 2003; Oakland Police Department, 2011). **Ovaj pristup usmjeren je na smanjenje prilika za kriminal kroz povećanje rizika za počinitelja i povećanje napora koji počinitelj mora uložiti za počinjenje kaznenog djela te smanjenje počiniteljeve očekivane koristi** (Australian Capital Territory Government, 2000). Smanjenje prilika postiže se korištenjem fizičkih značajki dizajna koje odvrćaju od počinjenja kaznenih djela te istodobno potiču zakonito korištenje tog istog prostora (Gardner, 1995).

Tehnike koje koristi CPTED koriste se već stotinama godina, no tek u nekoliko proteklih desetljeća stručnjaci poput Jane Jacobs i Oscara Newmana proučavali su ih u kontekstu prevencije te su istražili povezanost između izgrađenog okoliša i kriminalnog ponašanja (City of Virginia Beach, 2000; Gardner, 1995). Rješenja u sklopu CPETD-a omogućavaju normalno korištenje prostora, jednostavno se primjenjuju i ekonomična su u vezi s implementacijom, posebice ako su primijenjena u ranom stadiju planiranja i dizajniranja projekata (National Crime Prevention Council, 2003).

CPTED prevenciju kriminaliteta podiže na novu, višu razinu i to kroz proučavanje planova prostora i suradnju s gradskim vlastima, policijom te stručnim agencijama i udrugama (arhitekata, urbanista i sl.) u namjeri da se stvori sigurnost u novim i već postojećim, izgrađenim prostorima (City of Virginia Beach, 2000).

Kada se govori o glavnim karakteristikama CPTED pristupa valja istaknuti da neki autori navode četiri glavne karakteristike: teritorijalnost, nadzor, kontrola pristupa i održavanje/dojam vanjskog izgleda (imidž) (City of Virginia Beach, 2000; National Crime Prevention Council, 2003) dok Moffat (1983, prema: Cozens, Saville, Hiller, 2005) navodi šest opsežnih karakteristika:

1. teritorijalnost (engl. *Territoriality*)
2. nadzor (neformalni/prirodni i formalni) (engl. *Surveillance*)
3. kontrola pristupa (engl. *Access control*)
4. održavanje/dojam vanjskog izgleda (imidž) (engl. *Maintenance/image*)
5. podrška aktivnosti (engl. *Activity support*)
6. osnaživanje mete (engl. *target hardening*).

1.1. Teritorijalnost

Teritorijalnost je koncept dizajna usmjeren na osnaživanje pojmova vlasničke brige i "osjećaja vlasništva" kod zakonitih korisnika prostora te smanjivanje činjenja kažnjivih radnji kroz obeshrabrivanje nezakonitih korisnika (Cozens, Saville, Hiller, 2005). Stanovnici određenih prostora često vlasničku brigu pokazuju samo u odnosu na svoj vlastiti

stan ili kuću, dok su ostali prostori poput predvorja, stubišta, dizala, prilaznih putova i dr. dostupni svakome bez ograničenja te se stanovnici za njih ne osjećaju odgovornima. Takve prostore karakterizira anonimnost što doprinosi slaboj brizi o njima (Borovec, Balgač, Karlović, 2011). Teritorijalnost koristi elemente dizajna poput pločnika i staza, uređenog i održavanog zelenog okoliša, terasa, znakova, a kako bi se jasno razlikovali javni i privatni prostori te kako bi korisnici tih prostora iskazali svoje "vlasništvo" u odnosu na te prostore i odaslali poruku "nisi dobro došao" potencijalnim počiniteljima (City of Virginia Beach, 2000). Osjećaj vlasništva ili teritorijalnost često se smatra ključnim čimbenikom u činjenju nekog mjesta sigurnim. Odgovornost i briga za neki okoliš pomažu da taj okoliš postane sigurniji, jer ukoliko osobe prostor u okolici svog stana ili kuće ne smatraju svojim, u njemu će se osjećati i manje sigurnim (National Crime Prevention Council, 2003).

Vrlo je teško definirati, interpretirati i mjeriti učinak preventivnih programa koji se uglavnom oslanjaju na ovu komponentu CPTED pristupa. No većina istraživanja vezanih za teritorijalnost pokazala su kako je ona najučinkovitija ako se primjenjuje na lokalnoj razini (Brown, Altman, 1983; Taylor, 1988; Ratcliffe, 2003, prema: Cozens, Saville, Hiller, 2005). Isto tako istraživanja su pokazala da teritorijalnost može pobuditi osjećaj pripadnosti određenim socijalnim grupama (Altman, 1975; Lewis, 1979, prema: Brown, Lawrence, Robinson, 2005) te da može doprinijeti pojašnjavanju i pojednostavljenju socijalnih interakcija (Altman, Haythorn, 1967; Rosenblatt, Budd, 1975, prema: Brown, Lawrence, Robinson, 2005).

1.1.1. Preporuke za poboljšanje:

- u okolici stambenih zgrada i obiteljskih kuća uz pomoć staza, zelenila ili ograda jasno podijeliti prostor na privatni (onaj koji pripada stambenoj zgradi ili obiteljskoj kući) i javni (onaj koji je dostupan svima)
 - zelenilo (grmovi i cvjetni nasadi) koje se koristi u uređenju okoliša ne bi smjelo biti više od 1 metra, ograde bi trebale omogućiti da se kroz njih vidi
 - naglasiti ulaz u stambenu zgradu nekim od arhitektonskih elemenata – rasvjetom ili uređenim zelenilom (City of Virginia Beach, 2000; National Crime Prevention Council, 2003)
 - jasno označiti kućni broj jer će na taj način policija, vatrogasci i ostale službe za žurne intervencije lako pronaći svoje odredište, te isto tako jasnim isticanjem broja pokazuje se vlasništvo, ali i odgovornost nad određenim posjedom (Oakland Police Department, 2011)
 - svako oštećenje na prethodno spomenutim elementima uređenja objekata ili okoliša odmah popraviti jer time pokazujemo brigu za prostor – Teorija razbijenog prozora (Wilson, Keling, 1982).

1.2. Nadzor

Nadzor je vrlo važna komponenta u stvaranju sigurnih zajednica, osobito zbog činjenice da potencijalni počinitelj kaznenog djela neće djelovati ukoliko procijeni da postoji visoki rizik da netko ili nešto posvjedoči njegovo djelovanje (Gardner, 1995). Stoga, glavni cilj nadzora nije odvratanje potencijalnog počinitelja od određenog mjesta (iako ima taj učinak) već držati ga pod nadzorom (National Crime Prevention Council, 2003).

Prema Cozensu i suradnicima (2005) postoje četiri vrste nadzora i to: *neformalni* (provode ga stanari, slučajni prolaznici, zaposlenici), *prirodni* (omogućen je preglednošću i nepostojanjem vizualnih barijera), *formalni* (provodi ga policija, zaštitari) i *tehnički nadzor* (nadzorne kamere, ulazak u prostorije uz pomoć kartica i kodova).

1.2.1. Neformalni nadzor

Neformalni nadzor je onaj nadzor koji provode osobe koje se nalaze na određenom prostoru ili u objektu, bilo kao stanovnici ili slučajni prolaznici, odnosno kao zaposlenici ili klijenti te kojima nadzor nije primarna funkcija (Borovec, Balgač, Karlović, 2011). Ova vrsta nadzora naziva se i "oči ulice" iz sljedećeg razloga: što više ljudi promatra određeno područje, to je veća i vjerojatnost da će neželjene aktivnosti (kaznena djela, prekršaji i antisocijalno ponašanje) biti uočene (Upper Hill City Council, 2009). Neformalan nadzor idealan je oblik odvratanja kriminala, no ne zato što će stanovnici, slučajni prolaznici ili netko treći vidjeti počinitelja, već zato što počinitelj vjeruje da će biti viđen (Australian Capital Territory Government, 2000).

1.2.2. Prirodni nadzor

Prirodan nadzor odnosi se na povoljan odnos elemenata u okolini, posebno u izgrađenom okolišu, koji omogućava preglednost i dobru vidljivost s jedne strane, a s druge strane ne pruža nikakav zaklon za potencijalne počinitelje (Borovec, Balgač, Karlović, 2011). Mogućnosti za prirodan nadzor direktan su rezultat arhitektonskih rješenja. Dizajn koji minimalizira vizualne prepreke i uklanja mjesta koja mogu zakloniti počinitelja, pruža najviše zaštite od kriminala. S druge pak strane "otvoreni" dizajn potiče korištenje tih prostora zato što se ljudi osjećaju sigurnima kada mogu vidjeti i kada su viđeni (Gardner, 1995).

U pregledu istraživanja (Sorensen, 2003, prema: Cozens, Saville, Hiller, 2005) vezanih za provale u stambene zgrade, primijećeno je kako provalnici izbjegavaju mete koje su lako vidljive od strane susjeda i/ili prolaznika. Posjedi s niskom razinom osvijetljenosti tijekom noći, visokim ogradama i zidovima ili gustim drvećem i grmljem, mogu pružiti zaštitu provalnicima, osobito ako su u blizini mjesta pristupa poput prozora ili vrata.

1.2.3. Formalni nadzor

Formalni nadzor predstavlja nadzor koji provode oni kojima je to osnovna funkcija, prije svega to su policija i zaštitari (Borovec, Balgač, Karlović, 2011; Australian Capital Territory Government, 2000). Formalni nadzor koristi se na onim mjestima i u onim situacijama kada neformalni i prirodni nadzor ne mogu pružiti dovoljno učinkovitu zaštitu (Gardner, 1995).

U prilog uspješnoj primjeni formalnog nadzora govore brojna istraživanja. Četiri istraživanja (Poyner, 1991; Laycock, Austin, 1992; Poyner, 1994; Barclay i sur., 1996, prema: Cozens, Saville, Hiller, 2005) provedena u vezi s povećanjem formalnog nadzora na parkiralištima i garažama pokazala su smanjenje kriminala vezanog uz automobile, dok jedno istraživanje (Hesseling, 1995, prema: Cozens, Saville, Hiller, 2005) to nije pokazalo. Nadalje, brojna istraživanja (Hunter, Jeffery, 1992, prema: Cozens, Saville, Hiller, 2005) pokazala su kako je u prodavaonicama s dva zaštitara, nasuprot onih s jed-

nim, manje pljački. Zaštitari se dugi niz godina koriste kako bi se smanjio broj kaznenih djela te se pokazalo da preveniraju razbojništva banaka (Hannan, 1982, prema: Cozens, Saville, Hiller, 2005).

1.2.4. Tehnički nadzor

Danas, u području tehničkog nadzora razvijena je cijela industrija, s raznovrsnim područjima primjena, a potaknuta dobrim rezultatima i učincima na sigurnost (Borovec, Balgač, Karlović, 2011). Tehnički nadzor koristi se na potencijalno ranjivim mjestima gdje formalni ili neformalni nadzor nije moguć ili nije u potpunosti učinkovit poput dizala, parkirališta, pothodnika, poduzetničkih zona nakon radnog vremena i slično (Gardner, 1995). Pored toga tehnički nadzor često dugoročno pruža jeftinija rješenja od formalnog nadzora (Borovec, Balgač, Karlović, 2011). Najpoznatija rješenja tehničkog nadzora su CCTV nadzorne kamere, ulična rasvjeta i rasvjeta javnih prostora, korištenje koda ili kartica za ulazak u određene objekte, vrata s vremenskom zadržkom otvaranja i slično.

Evaluacija učinkovitosti CCTV nadzornih kamera je problematična i bez obzira na povećano korištenje, posebice u Velikoj Britaniji, postoji malo dokaza o učinkovitosti CCTV nadzornih kamera (Armitage, 2002, prema: Cozens, Saville, Hiller, 2005). Ipak neka istraživanja (Poyner, 1988, prema: Cozens, Saville, Hiller, 2005) daju pozitivne primjere. Ugrađivanje CCTV nadzornih kamera u autobuse pokazuju učinkovitost jer smanjuju vandalizam u tim autobusima kao i u autobusima u kojima nema kamera. Nadalje, niz istraživanja (Chatterton, Frenz, 1994; Sarno, 1996; Mahalingham, 1996, prema: Cozens, Saville, Hiller, 2005; Phillips, 1999) otkriva kako CCTV nadzorne kamere mogu značajno smanjiti razinu straha od kriminala u zajednici.

U vezi s uličnom rasvjetom Welsh i Farrington (2004, prema: Corder, 2010) tvrde kako je to preventivna mjera koja ima kapacitet za smanjenje stope kriminaliteta, ali i straha od kriminala. Istraživanja potvrđuju kako poboljšana ulična rasvjeta može poboljšati percepciju žena o sigurnosti tijekom noći (Atkins, Husain, Storey, 1991, prema: Corder, 2010) te općenito može smanjiti strah od kriminala i povećati korištenje javnih prostora nakon mraka od strane zakonitih korisnika (Painter, 1996, prema: Corder, 2010; Painter, Farrington, 1999; Pease, 1999; Farrington, Welsh, 2002; Ramsay, 1991).

1.2.5. Preporuke za poboljšanje:

- potrebno je osigurati da su sva javna mjesta dobro osvijetljena, posebice ulice, pothodnici, prostori ispred trgovina, autobusne stanice, ulazi u zgrade, bankomati, parkirališta (Upper Hill City Council, 2009; City of Virginia Beach, 2000)
- osigurati da su parkirališta zgrada vidljiva s prozora i vrata zgrada (Upper Hill City Council, 2009)
- ulazna vrata stambenih zgrada i obiteljskih kuća trebala bi biti vidljiva s ulice (City of Virginia Beach, 2000)
- ukoliko je moguće kod projektiranja novih zgrada (poslovnih i stambenih) izbjegavati vanjske zidove bez prozora, odnosno da zidovi bez prozora nisu okrenuti prema pješačkim zonama, mjestima gdje se zadržavaju građani (parkovi, igrališta, autobusne stanice) i parkiralištima (Australian Capital Territory Government, 2000)

- dječja igrališta trebaju biti izgrađena na mjestima koja su dobro vidljiva s prozora stambenih zgrada i obiteljskih kuća, no treba izbjegavati blizinu parkirališta i ulice (City of Virginia Beach, 2000)

- na javnim površinama postavite klupe i ohrabrite ljude da se zadržavaju na tim prostorima i na taj način pružaju neformalni nadzor (Upper Hill City Council, 2009)

- područja za rekreaciju i zelene površine za šetnju trebaju biti na mjestima koja su vidljiva iz zgrada, domova i ulice (City of Virginia Beach, 2000)

- zidovi i ograde na rubovima javnih i privatnih prostora trebaju biti niski kako bi vidljivost bila dobra, kako se ne bi stvarala pogodna mjesta za sakrivanje (Upper Hill City Council, 2009)

- u slučajevima gdje su ograde ili zelenilo visoki i na taj način ograničavaju ulazak u neko privatno područje, trebali bi biti tako dizajnirani ili od takvih materijala koji omogućavaju da se kroz njih vidi u taj prostor i na taj način provodi neformalni nadzor (Upper Hill City Council, 2009)

- osigurati da u izlozima trgovina, poslovnica banaka, kladionica i ostalih prostora na meti počinitelja razbojništva i drugih kaznenih djela nema predmeta (reklama, polica, ukrasa, postera i sl.) koji blokiraju pogled s ulice i na taj način onemogućavaju neformalni i prirodni nadzor

- tijekom noći prostori oko trgovina, banaka, kladionica i ostalih potencijalno ranjivih objekata trebaju biti u potpunosti osvijetljeni (City of Virginia Beach, 2000)

- nadzorne kamere koristiti kao dodatni sigurnosni mehanizam, a ne kao jedini sigurnosni mehanizam (Upper Hill City Council, 2009)

- blagajne, odnosno mjesta naplate u trgovinama i drugim poslovnim objektima podići na višu razinu te na taj način osoblju pružiti "višu" poziciju i bolji nadzor nad prostorom (Oakland Police Department, 2011)

- koristiti zaštitare u trgovinama koje imaju visoku stopu krađa

- uz zaštitare, zaposlenici trgovina, banaka i drugih poslovnih objekata trebaju biti uvježbani kako reagirati u hitnim slučajevima (National Crime Prevention Council, 2003).

1.3. Kontrola pristupa

Kontrola pristupa je koncept prevencije kriminaliteta koji je usmjeren na smanjenje prilika za kriminal kroz onemogućavanje pristupa potencijalnoj meti i kreiranje povećanog rizika za počinitelja (Borovec, Balgač, Karlović, 2011). Riječ je o onim značajkama dizajna koje jasno ukazuju što je javno područje i odvraća od pristupa privatnim područjima kroz smanjenje prilika za počinjenje kaznenog djela i povećanje rizika za počinitelja prilikom pristupanju privatnom području (Krehnke, 2009).

Kontrola pristupa oslanja se na strategije prirodnog, formalnog i tehničkog nadzora (Cozens, Saville, Hiller, 2005; City of Virginia Beach, 2000). Prirodna kontrola pristupa uključuje elemente poput ograda, vrata, živica i druge slične elemente koji će omogućiti definiciju prostora (National Crime Prevention Council, 2003), formalna kontrola pristupa zahtijeva primjerice zaštitarsko osoblje, dok tehnička kontrola zahtijeva strategije poput zaključavanja vrata uz pomoć šifre (Cozens, Saville, Hiller, 2005).

Kod javnog prostora poput ulica ili potpuno otvorenih prostora puno je teže provoditi kontrolu pristupa negoli na privatnim posjedima. U tim slučajevima moguće je

koristiti fizičke, ali i psihološke prepreke poput znakova i različitih tekstura pločnika. Ideja psiholoških prepreka sadržana je u tome da poželjnu metu učine teško dostupnom, odnosno da percepciju počinitelja učine takvom te da to ujedno učini metu neatraktivnom (National Crime Prevention Council, 2003).

Vrlo je važno da pristup određenom području osim što je "kontroliran" bude i siguran te da se na taj način izbjegne svojevrsno "zarobljavanje" u određenom prostoru, odnosno da osobe teško pronađu izlaz iz prostora u kojem se nalaze. Stoga pristupi različitim područjima trebaju biti dobro povezani, dobro vidljivi sa svih strana te s više različitih izlaza i ulaza (Upper Hutt City Council, 2009).

U prilog uspješnosti korištenja mjera koje pripadaju Kontrolji pristupa govori istraživanje Ecka (1997, prema: Cozens, Saville, Hiller, 2005) kojim je utvrđeno kako područja s nereguliranim pristupom imaju više kriminala negoli područja koja s ulice imaju ograničeni pristup.

1.3.1. Preporuke za poboljšanje:

- postavljanje ograda i zelenila, a po potrebi i znakova kako bi se jasno definirala granica javnog i privatnog područja
- koristiti dizajnerska rješenja (ograda, uređenih staza, zelenila) kojima se osobe usmjeravaju prema valjanim ulazima na javna područja i na taj način se izbjegava neovlašteni ulazak u privatna područja
- korištenje znakova koji jasno usmjeravaju osobe prema parkiralištima i ulazima u zgrade (poslovne i stambene)
- u poslovnim zgradama ili institucijama postaviti recepcije ili tzv. točke pregleda na kojima su zaštitari ili poslovno osoblje
- u trgovinama blagajne postaviti u blizini izlaza (Krehnke, 2009)
- skupocjene i primamljive proizvode u trgovinama postaviti na mjesto koje je najuočljivije za djelatnike trgovine i/ili zaštitare
- postavljanje ograda oko dječjih igrališta (City of Virginia Beach, 2000)
- kroz dizajn ulica spriječiti prebrzu vožnju (Krehnke, 2009)
- vratima ili ogradama treba blokirati sve prostore koji su svojevrsna "slijepa točka"
- lokacija autobusnih stanica, javnih toaleta i telefonskih govornica treba biti na mjestima koja nisu izolirana te koja su dobro osvijetljena
- osigurati da određena ruta kretanja u pješačkim zonama ima više izlaza i ulaza, a s ciljem izbjegavanja svojevrsnog "zarobljavanja" u prostoru (Upper Hutt City Council, 2009).

1.4. Održavanje/dojam vanjskog izgleda (imidž)

Održavanje i dojam vanjskog izgleda vrlo su važne stavke u prevenciji kriminaliteta jer vandalizirana ili zapuštena mjesta mogu doprinijeti percepciji da je to područje nesigurno. Bez obzira što je razlog zapuštenosti, ono je znak za daljnje neprihvatljivo i/ili nezakonito korištenje tog okoliša (Australian Capital Territory Government, 2000). Briga i održavanje određenog prostora omogućavaju njegovu kontinuiranu upotrebu (City of Virginia Beach, 2000) i u konačnici pridonose većoj stvarnoj i percipiranoj sigurnosti (Upper Hutt City Council, 2009). Građani u pravilu puno češće i radije koriste dobro

održavane prostore koji su pored toga i na "dobrom glasu", jer uništenost i zapuštenost ukazuju na manjak kontrole i brige te na veću toleranciju prema neredu.

Prilikom stadija planiranja i dizajniranja pažljivo treba izabrati materijale za izgradnju i završne radove jer će upravo taj odabir diktirati kasnije održavanje (National Crime Prevention Council, 2003). Materijale koji su osjetljivi na vremenske prilike, lako uništivi, skupi ili pak zahtijevaju posebne vještine prilikom zamjene i održavanja, treba izbjegavati. Njihovo korištenje moglo bi dovesti do skupih i dugotrajnih popravaka, a brzo održavanje i popravljavanje vandaliziranih i oštećenih predmeta od velike je važnosti za ugled i dojam vanjskog izgleda (imidža) prostora.

O važnosti održavanja prostora, kao i primjeni mjera održavanja/dojam vanjskog izgleda (imidža) govore mnoga istraživanja koja su utvrdila da rutinsko održavanje urbanog okoliša značajno pridonosi smanjenju kriminaliteta (Wilson, Kelling, 1982; Krut, 1999; Ross, Mirowsky, 1999; Ross, Jang, 2000; Cozens i sur., 2001, prema: Cozens, Saville, Hiller, 2005).

1.4.1. Preporuke za poboljšanje:

- održavati, popravljati i uređivati domove i poslovne objekte jer se na taj način odašilje poruka o brizi i netoleranciji nereda i kriminala (Oakland Police Department, 2011)
- ukoliko je to moguće koristiti boje s kojih se grafiti lako uklanjaju (Upper Hutt City Council, 2009.; Australian Capital Territory Government, 2000)
- grafite, posebice one koji su uvredljivi u bilo kojem smislu, ukloniti što je brže moguće (Upper Hutt City Council, 2009; Australian Capital Territory Government, 2000)
- izbjegavati korištenje materijala koji su lako lomljivi, čije održavanje je skupo ili čija zamjena iziskuje dugotrajan posao (Australian Capital Territory Government, 2000)
- redovito održavati zelene površine i raslinje, znakove i ograde te uličnu rasvjetu
- održavati i čistiti parkirališta te popravljati nastala oštećenja na pločniku (Krehnke, 2009).

1.5. Podrška aktivnosti

Podrška aktivnosti potiče interakciju ljudi kroz organiziranje i smještanje različitih sadržaja i aktivnosti na javni prostor, a koje su namijenjene stanovnicima, posjetiteljima ili drugim zakonitim korisnicima te na taj način odvraća potencijalne počinitelje kaznenih djela (City of Indianapolis, 2009). Nadalje, podrška aktivnosti uključuje korištenje dizajna prostora i okoliša te znakova u prostoru kako bi se potaklo predviđeno i zakonito korištenje javnih mjesta, ulica, trgova, parkova i drugih prostora koje građani kontinuirano i intenzivno koriste za brojne dnevne aktivnosti. To intenzivno korištenje prostora dovest će do odvratanja potencijalnih počinitelja kaznenih djela. S druge strane napušteni prostori predstavljaju pogodno mjesto za okupljanje problematičnih osoba (Borovec, Balgač, Karlović, 2011).

1.5.1. Prijedlozi za poboljšanje:

- stvoriti prilike koje će pomoći susjedima i stanovnicima da se međusobno upoznaju (City of Indianapolis, 2009)

- poticati ulične/kvartovske zabave kako bi se stvorile aktivnosti na ulicama i oko domova (<http://www.dcsheriff.net/community/documents/CPTEDBROCHURE.pdf>)
- pozicionirati igrališta, javne bazene, poštanske sandučiće, zelene površine i slična područja u središte naselja kako bi se poticalo njihovo zakonito korištenje i različite aktivnosti (<http://www.dcsheriff.net/community/documents/CPTEDBROCHURE.pdf>)
- omogućiti restoranima i kafićima postavljanje vanjskih terasa (City of Indianapolis, 2009)
- poticati grupne sportske aktivnosti poput jutarnjeg *jogginga* ili šetnji kako bi se dobio dodatni neformalni nadzor (City of Indianapolis, 2009)
- urediti "teretane na otvorenom" uz šetnice.

1.6. Osnaživanje mete

Osnaživanje mete tradicionalni je pristup prevenciji kriminaliteta i sigurnosti. Bit osnaživanja mete je učiniti neki prostor ili neki predmet teže dostupnim za nezakonite korisnike ili potencijalne počinitelje kaznenih djela (Paxton, 2008). Osnaživanje mete koristi se kako bi potencijalni počinitelj morao uložiti povećani napor kod počinjenja kaznenog djela (Borovec, Balgač, Karlović, 2011). Odnosno, kroz dodatno osnaživanje mete počinitelj je percipira teško dostupnom, a time i manje privlačnom i poželjnom.

Kada se razmišlja o načinu na koji će se meta osnažiti uvijek u obzir treba uzeti to da počinitelji tragaju za prilikom, stoga je potrebno ukloniti i potencijalnu priliku (npr. otvoreni prozor, ostavljeni ključevi u automobilu) i sve ono što će im pomoći da počine kazneno djelo (Paxton, 2008).

1.6.1. Preporuke za poboljšanje:

- na ulaze u privatne domove postaviti protuprovalna vrata ili dodatne brave
- periodično mijenjati šifre za ulazak u domove, stambene zgrade ili druge prostore
- dodatno osigurati prozore u suterenu i prizemlju bravama ili rešetkama
- iz okolice doma ukloniti predmete poput ljestvi koji počinitelju mogu olakšati ulazak kroz prozore, balkone ili terase
- u trgovinama koristiti čipove protiv krađa na proizvodima
- u poslovnim prostorima i trgovinama u kojima su krađe problem postaviti nadzorne kamere koje trebaju biti nadgledane
- u zaštitarskom nadzoru poslovnih prostora, trgovina, institucija i drugih prostora, vremena ophodnji i obilazaka trebaju varirati (Prince William County, 2007).

Korištenje načela CPTED-a u planiranju i dizajniranju zgrada, poslovnih objekata i susjedstva može smanjiti stvaranje problematičnih zona i područja u kojima potencijalni počinitelji vide manji rizik i veće prilike za svoj naum. No okoliš dizajniran prema načelima CPTED-a, sam po sebi, ne jamči izostanak kriminala i vandalizma. Naime, da bi takav okoliš bio uistinu učinkovit i da bi se načela u potpunosti implementirala, *mora se dogoditi stapanje dizajnerskih i društvenih (ljudskih) čimbenika*. To stapanje zahtijeva uključenost različitih pojedinaca s odgovarajućom obukom i znanjem i iz različitih područja (predstavnici vlasti, susjedstva i poslovnih subjekata), (Krehnke, 2009). Upravo ključ uspjeha bilo koje intervencije u dizajn fizičkog okoliša leži u činjenici da u tu intervenciju trebaju biti uključene osobe koje će taj okoliš koristiti.

Od vremenu prvog spominjanja pa do danas načela i tehnike CPTED-a postale su uobičajene i općeprihvaćene od strane policije, arhitekata i gradskih vlasti te su uvrštene u gradske propise vezane za izgradnju, planiranje i dizajn. O općoj prihvaćenosti načela najbolje govore *primjeri iz prakse*. Tako su primjerice u **Kanadi** načela CPTED-a korištena u izgradnji gradova (Tumbler Ridge), stambenih zgrada (Vancouver), škola (Brampton) i za poticanje interakcije stanara i društvene kohezije (Montreal), (Weller, 2006). Nadalje, policija je u **Nizozemskoj** izradila priručnik o sigurnom stanovanju i sigurnoj stanogradnji koja se postiže kroz dizajn, kako bi pomogli arhitektima i dizajnerima u kreiranju i izgradnji domova neatraktivnih za provalnike. Priručnik se odnosi na područja vezana za pozicioniranje parkirališta, brave, ulaze i odgovornost stanovnika. Nakon godine dana pilot-projekta provedena je evaluacija i zabilježen je pad kriminaliteta za 70% (Weller, 2006). O pozitivnim učincima primjene CPTED pristupa govore i mnogobrojni primjeri iz **Sjedinjenih Američkih Država**. Tako su primjerice gradske vlasti Federal Waya načela CPTED-a uvrstile u gradske propise vezane za projektiranje i dizajn. U gradu Bridgeportu³ zabilježen je pad stope kriminaliteta od 75% kroz primjenu načela CPTED-a, dok je u Cincinnatiu⁴ zabilježen pad od 12 do 13% kriminaliteta tri godine zaredom nakon što je projekt implementiran. U Sarasotai je uspješno implementiran projekt smanjenja kriminaliteta u jednom susjedstvu rezultirao integracijom načela CPTED-a u lokalne procese planiranja za svu izgradnju i renoviranje (Krehnke, 2009). Nadalje, **Velika Britanija** je zasigurno zemlja s najvećim rasponom zakonodavnih rješenja vezanih uz prevenciju kriminaliteta. Tome u prilog govori Kazneni i prekršajni zakon iz 1998. godine koji zahtijeva od lokalnih vlasti da osnivaju Partnerstva za smanjenje kriminala i nereda. Partnerstvo ima za cilj utvrditi probleme lokalne zajednice kroz provođenje anketa te implementiranje planova za postizanje sigurnosti u zajednici. Isto tako britanska Vlada potiče provođenje programa Sigurnost kroz dizajn, koji potiču na korištenje načela CPTED-a u arhitekturi i građevinarstvu (Crime Prevention Ottawa, 2009). Nacionalne vlade **Australije** i **Novog Zelanda** razvile su zakonodavni i politički okvir za korištenje CPTED pristupa te sve savezne države imaju CPTED kodekse ili smjernice (Cozens, 2004, prema: Crime Prevention Ottawa, 2009).

Nije potrebno naglašavati važnost primjera dobre prakse, no važno je naglasiti kako njihovo preuzimanje nije jednostavno i jednostrano kako se to možda čini. Naime, vrlo često se događa da se preventivni projekti, koji su učinkoviti u jednom području doslovno prenose ili "kopiraju" u neko drugo područje. Kako bi implementacija već provjerenih i dokazanih projekata ali i onih novih bila uspješna, potrebno je uzeti u obzir nekoliko važnih aspekata. Ukoliko se ti aspekti zanemare, učinkovitost i uspješnost projekta mogla bi biti ograničena. Ti aspekti su sljedeći:

- potrebno je vrlo jasno definirati *opseg (područje primjene) projekta* – važno je definirati geografsko područje primjene u odnosu na analizu problema i planiranu intervenciju (na primjer koliko daleko treba ići u intervencijama u zajednici/društvu);

³ Projekt se odnosio na smanjenje ulične prodaje droge. Korištene su mjere kontrole prometa uz pomoć dizajna ulica (jednosmjernan promet), pojačan je formalni nadzor (veća prisutnost policije) te su ponovno probuđena poslovno-ugostiteljska područja i mobilizirani stanovnici.

⁴ Osmišljen je CPTED plan partnerstva između upravitelja stambenih zgrada, stanovnika i policijskih službenika.

- implementacija treba biti *fleksibilna i osjetljiva na društveni kontekst i prilagodljive počinitelje* – problem implementacije javlja se u trenutku kada se uspješni projekti doslovno prenose i "kopiraju", a da se pri tome ne uzima u obzir društveni kontekst (običaji i navike ljudi koji tamo žive, mentalitet ljudi, kultura tog područja i sl.) područja u koji se projekt prenosi. Isto tako prilikom provođenja i implementacije projekta ne predviđaju se reakcije kriminalaca na novi dizajn, odnosno novi prostori i intervencije nisu osmišljeni na način koji će kriminalcima otežati prilagodbu;

- prilikom doslovnog preuzimanja projekata često se *zaboravlja na važnost procesa dizajniranja i usredotočuje se na gotov proizvod* – konačan proizvod vrlo je bitan, no velika važnost leži i u procesu dizajniranja i to iz više razloga. Tijekom procesa dizajniranja dolazi se do prilagodbe društvenom kontekstu i inovativnosti, stječe se znanje i iskustvo o tome kako i zašto određeni dizajn funkcionira, predviđaju se potencijalni problemi i mogućnost prilagodbe i drugo;

- svaki projekt bez obzira je li riječ o već potvrđenom projektu ili sasvim novom mora imati *odgovarajući proces primjene ("model procesa")* – vrlo precizno i točno mora se primjenjivati dokazano učinkovit model projekta, odnosno moraju se poštovati svi koraci koji prethode implementaciji (analiza potreba i problema), koraci same implementacije ili provedbe te u konačnici svi koraci koji slijede nakon implementacije (evaluacija). U protivnom naš projekt možda neće polučiti željene i očekivane rezultate.

2. PREDNOSTI I NEDOSTACI I CPTED-a

Istraživanja i procjene koje su se provodile u posljednjih 30 godina potvrdile su korisnost ovog samodokaznog pristupa (Crowe, 2000, prema: Cozens, Saville, Hiller, 2005). Dokazi koji pak proizlaze iz ekonomskih analiza pokazuju kako korisni učinci CPTED mjera značajno premašuju uloženi trošak (Welsh, Farrington, 1999, prema: Queensland Government, 2006). Ključna prednost korištenja CPTED tehnika je mogućnost uspjeha u kratkom vremenu koji je mjerljiv bez obzira na počinitelja (Ekblom, Tilley, 2000, prema: Queensland Government, 2006). Osim navedene ključne prednosti primjena CPTED tehnika u javnim prostorima donosi i sljedeće:

- pružaju brzu dobit u kratkom vremenu implementacije
- kompatibilnost s drugim tehnikama prevencije kriminaliteta
- smanjuju pritisak javnosti na kaznene mjere kontrole kriminala
- koriste "osjećaj za sredinu"
- fokusirane su i specifične za određeno područje i/ili kriminalni problem
- pružaju mogućnost višestrukih učinaka – na primjer kriminal kao krađa u trgovinama klasičan je početak kriminalne karijere
- specifično su usmjerene na kriminal koji se ponavlja, a radi poboljšanja isplativosti (Queensland Government, 2006).

Američko Nacionalno vijeće za prevenciju kriminaliteta (engl. *National Crime Prevention Council*) donosi pregled korisnih učinaka CPTED-a za širu lokalnu zajednicu (<http://www.ncpc.org/training/training-topics/crime-prevention-through-environmental-design-cpted-/benefits-of-cpted/>):

Stanovnici zajednice imat će koristi:

- od mogućnosti značajnog sudjelovanja u prevenciji kriminaliteta u zajednici
- od poboljšanja osjećaja sigurnosti i kvalitete života kroz smanjenje straha od kriminala
- od manje počinjenih kaznenih djela u susjedstvu, manje viktimiziranih stanovnika
- od povećane interakcije stanovnika i snažnije susjedske povezanosti
- od novih vještina u prevenciji kriminaliteta i rješavanju problema te boljeg poznavanja gradskih vlasti, agencija i drugih resursa.

Gradske/općinske vlasti postići će:

- manje kriminala u susjedstvima i poslovnim zonama
- poboljšanu percepciju sigurnosti i života na javnim mjestima i susjedstvu
- češće uzimanje u obzir javne sigurnosti u procesu planiranja i razvoja projekata.

Policija će imati koristi:

- od održivih veza s agencijama za planiranje, razvoj, provedbu zakonske regulative i drugim lokalnim agencijama
- od povećane mogućnosti stvaranja partnerstva za prevenciju kriminaliteta sa stanovnicima
- od razjašnjenja što su prioriteti i problemi u susjedstvu vezani uz kriminalitet i kvalitetu života
- od mogućnosti da imaju značajnu ulogu u prevenciji kriminaliteta u zajednici
- od novih inicijativa prevencije kriminaliteta i inicijativa rješavanja problema
- od osvještavanja i prepoznavanja činjenice da je prevencija kriminaliteta odgovornost svih.

Vlasnici i voditelji poslova i obrta:

- steći će sigurnije lokacije koje su poželjnije za kupce i zaposlenike
- unaprijedit će partnerstvo za rješavanje problema s lokalnim vlastima i članovima zajednice.

Planeri i arhitekti steći će:

- važniju ulogu u kreiranju i dizajniranju okoliša
- cjeloviti pristup procesu planiranja i razvoja.

Isto tako valja istaknuti kako kriminolog Tim Crowe (2000) navodi kako je CPTED zaslužan:

- za smanjenje gubitaka uzrokovanih krađama u trgovinama za 50% i gubitaka uzrokovanih razbojništvima za 65%,
- za dramatično smanjenje prodaje droga, provala i općeg kriminaliteta za 15 do 100% u određenim zajednicama u Sjedinjenim Američkim Državama i Kanadi,
- za smanjenje troška izgradnje, smanjenje počinjenja kaznenih djela te poboljšanje razine postignuća u školama,
- za pružanje drugih korisnih učinaka kroz povećanje profita, produktivnosti i ukupne kvalitete života u zajednici,

- za uštedu novca i drugih resursa kroz upotrebu uspješnog dizajna prirodnih strategija koje smanjuju dodatan trošak organiziranih ili mehaničkih strategija.

Izuzev niza korisnih učinaka i prednosti koje donosi CPTED je suočen i s određenim kritikama, nedostacima i ograničenjima. Prema Cozensu i suradnicima (2005), nedostaci CPTED-a su sljedeći:

- **"Neracionalni" počinitelji** – počinitelji koji su na primjer pod utjecajem alkohola ili droga te koje je potencijalno manje moguće odvratiti tehnikama CPTED-a;

- **Negativna društveno-ekonomska i demografska dinamika** – smanjuje uspješnost tehnika CPTED-a. Kao primjer se može navesti napučivanje određenih dijelova grada isključivo starijim osobama ili siromašnijim slojevima građana, odnosno napučivanje dijelova istom strukturom stanovništva;

- **Premještanje kriminaliteta** – ukoliko se CPTED primjenjuje na jednom području (susjedstvu, kvartu i sl.) postoji mogućnost da se kriminalitet premjesti na područje na kojem se ovaj pristup ne primjenjuje;

- **"Točka prevrtanja"** – ukoliko u određenoj zajednici (susjedstvu ili kvartu) dođe do propadanja i zapuštenosti okoliša te povećane stope upražnjenih stambenih i poslovnih prostora to će dovesti do "točke prevrtanja" odnosno do dodatnog iseljavanja stanovništva, odljeva društvenog i ekonomskog kapitala i resursa. U konačnici bit će to začarani krug propadanja te će strategije i tehnike CPTED-a imati ograničen utjecaj;

- **"Mentalna tvrđava"** – pretjerano osnaživanje mete dovodi do povlačenja građana u svoje domove i iza svojih ograda.

Uzimajući u obzir sve kritike i nedostatke, ali i ranije spomenute aspekte implementacije koji vrlo lako mogu postati ograničavajući čimbenik CPTED-e te s ciljem unaprjeđenja ovog pristupa Paul Ekblom (2010) donosi konkretne prijedloge za poboljšanje te smatra da bi CPTED trebao:

- razviti jasnu socijalnu dimenziju
- biti utemeljen na dokazima i teoriji
- postati prilagodljiviji i fleksibilniji
- postati osjetljiviji na razmjere i kontekst
- kreativno uravnotežiti vrijednosti i prioritete u odnosu na kriminalitet i sigurnost te između sigurnosti i drugih vrijednosti, tzv. neugodan kompromis

- postati profesionalniji u vezi sa stručnosti, osiguranjem kvalitete i etičnosti
- razviti dobar model procesa u odnosu na pronalaženje, preciziranje, transferiranje i primjenu iskustva i znanja

- postati više orijentiran na budućnost – u odnosu na promjene i u društvenom i u fizičkom svijetu te najbolje korištenje prednosti tehnologije

- razviti jedinstveniji jezik i koncepte koji su interno usklađeni s ostalom literaturom.

Ovim pregledom korisnih učinaka i kritika, dobre prakse prevencije kriminaliteta kroz uređenje okoliša – CPTED-a, te uzimajući u obzir prijedloge za daljnji razvoj, može se zaključiti kako primjena mjera i tehnika ovog pristupa, ali i njegova opravdanost nije dovedena u pitanje.

3. ZAKLJUČAK

Prevencija kriminaliteta kroz dizajn okoliša – CPTED je pristup koji gradskim vlastima, lokalnoj zajednici, policiji, planerima i arhitektima, vlasnicima posjeda, ali i građanima pruža jednostavne i često ekonomične mjere i tehnike, konkretna i praktična arhitektonska i urbanistička rješenja koja dokazano smanjuju prilike i mogućnosti da se kriminal dogodi. Osim smanjenja kriminaliteta CPTED pomaže u smanjenju straha od kriminala i u konačnici unaprjeđuje i poboljšava kvalitetu života na nekom području.

Iskustva u programima ovog pristupa pokazala su da zajedničke aktivnosti svih važnih društvenih dionika postavljaju temelj za buduća partnerstva za rješavanje problema i povećanje kontrole stanovnika nad njihovim susjedstvom. Upravo je ključ uspjeha ovog pristupa partnerski odnos, odnosno potreba da u planiranju i primjeni mjera i tehnika CPTED-a sudjeluju osobe i institucije s područja na kojima će se intervencija provoditi.

Nakon razmatranja koristi i ograničenja ovog pristupa, ali i onoga što je praksa pokazala, može se zaključiti kako je prevaga na strani korisnih učinaka koji CPTED pruža široj lokalnoj zajednici. Isto tako valja naglasiti kako CPTED ima svoju budućnost posebice ukoliko će se u svojem daljnjem razvoju slijediti put koji će dovesti do uklanjanja ograničenja koja trenutačno postoje.

Lokalne bi vlasti (gradske i općinske) u svojim nastojanjima da preveniraju kriminalitet te unaprijede kvalitetu života na svojim područjima, trebale primjenjivati CPTED pristup i razvijati partnerski odnos s policijom, građanima i ostalim važnim dionicima lokalne zajednice u rješavanju problema jer u konačnici kriminalitet je problem društva u cjelini, a ne samo policije.

LITERATURA

1. Australian Capital Territory Government (2000). *Crime Prevention and Urban Design Resource Manual*. Canberra: Urban Service.
2. Borovec, K., Balgač, I., Karlović, R. (2011). *Situacijski pristup prevenciji kriminaliteta: od teorije do prakse utemeljene na dokazima*. Zagreb: MUP RH.
3. Brown, G., Lawrence, T. B., Robinson, S. L. (2005). *Territoriality in Organizations*. *Academy of Management Review*, 30(3), 577.-594.
4. City of Indianapolis (2009). *Crime Prevention through Environmental Design*. <http://www.indy.gov/eGov/City/DMD/Planning/Docs/Documents/CPTED-flyer8x11-3pgs.pdf> - 11. 3. 2012.
5. City of Virginia Beach (2000). *Crime Prevention through Environmental Design: General Guidelines for Designing Safer Communities*. City of Virginia Beach.
6. Clarke, R. V. (1980). *Situational Crime Prevention: Theory and Practice*. *British Journal of Criminology*, 20(2), 136.-147.
7. Clarke, R. V. (1982). *Crime Prevention through Environmental Management and Design*. U: Gunn, J. C., Farrington, D. P. *Abnormal Offenders, Delinquency and the Criminal Justice System*. London and New York: Wiley.

8. Clarke, R. V. (1997). *Situational Crime Prevention: Successful Case Studies*. Guilderland: School of Criminal Justice Rutgers University.
9. Cordner, G. (2010). *Reducing Fear of crime: Strategies for Police*. Washington, DC: Kutztown University.
10. Cozens, P. M., Saville, G., Hiller, D. (2005). *Crime Prevention through Environmental Design (CPTED): a Review and Modern Bibliography*. *Property Management*, 23(5), 328.-356.
11. Crime Prevention Ottawa (2009). *Prevention by Design in Ottawa: Toward a Strategic Approach to Crime Prevention through Environmental Design*. Ottawa: PRA Inc.
12. Crowe, T. D. (2000). *Crime Prevention through Environmental Design: Application of Architectural Design and Space management Concepts, Second Edition*. Boston: National Crime Prevention Institute. Butterworth-Heinmann Publications.
13. CSIR Building and Constructions Technology (2001). *Crime Prevention through Environmental Design..* www.cpted.co.za/cpted_summary.pdf - 9. 3. 2012.
14. Ekblom P. (2010). *New Thinking on Crime Prevention through Environmental Design*. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 17(1), 1.-5.
15. Erdoğan, A. (2010). *What do place-based crime prevention strategies mean for the Turkish planning system and urban transformation*. *Journal of Geography and Regional Planning*, 3(11), 271.-296.
16. Farrington, D. P., Welsh, B. C. (2002). *Effects of improved street lighting on crime: systematic review*. London: Home Office.
17. Gardner, R. A. (1995). *Crime Prevention through Environmental Design*. <http://www.crimewise.com/library/cpted.html> - 10. 3. 2012.
18. Krehnke, M. (2009). *Crime Prevention through Environmental Design*. <http://www.infosectoday.com/Articles/CPTED.htm#author> - 9. 3. 2012.
19. Marzbali, M. H., Abdullah, A., Razak, N. A., Tilaki, M. J. M. (2011). *A review of the Effectiveness of Crime Prevention by Design Approaches toward Sustainable Development*. *Journal of Sustainable Development*, 4(1), 160.-172.
20. National Crime Prevention Council (2003). *Crime Prevention through Environmental Design Guidebook*. Washington, DC.
21. Newman, O. (1972). *Defensible Space: Crime Prevention through urban design*. London: MacMillan.
22. Newman, O. (1976). *Design Guidelines for Creating Defensible Space*. National Institute of Law Enforcement and Criminal Justice, Law Enforcement Assistance Administration, Washington, DC: US Department of Justice.
23. Oakland Police Department (2011). *CPTED Security Handbook*. Oakland: Neighborhood Service Division.
24. Painter, K., Farrington, D. P. (1999). *Street Lighting and Crime: Diffusion of Benefits in the Stoke-on-Trent Project*. New York: *Crime Prevention Studies*, 10(1), 77.-122.
25. Paxton, S. (2008). *CPTED Basics*. Everett Police Department. http://www.everettwa.org/police/upload_directory/pdf/prevention/CPTED_Article.pdf - 8. 3. 2012.
26. Pease, K. (1999). *A review of Street Lighting Evaluation: Crime Reduction Effects*. U: Painter, K., Tilley, N. *Surveillance of Public Space: CCTV, Street Lighting and Crime Prevention*. New York: *Crime Prevention Studies*, 10(1), 47.-76.

27. Phillips, C. (1999). *A review of CCTV Evaluations: Crime reduction effects and attitudes towards its use*. U: Painter, K.; Tilley, N. *Surveillance of Public Space: CCTV, Street Lighting and Crime Prevention*. New York: Crime Prevention Studies, 10(1), 123.-155.
28. Prince William County Police Department (2007). *CPTED Strategies; Crime Prevention through Environmental Design, A Guide to Safe Environments in Prince William County, Virginia*. Crime Prevention Unit, Woodbridge, VA.
www.pwcgov.org/doclibrary/PDF/002035.pdf - 8. 3. 2012.
29. Queensland Government (2006). *Crime Prevention through Environmental Design: An Introduction to CPTED Guidelines for Queensland*. Department of Communities.
30. Ramsay, M. (1991). *The effects of better street lighting on crime and fear: a review*. U: Laycock, G. Crime Prevention Unit paper no. 29. London: Home Office.
31. Upper Hutt City Council (2009). *Design Guidelines for Crime Prevention through Environmental Design*. Upper Hutt City Council: Jane Black of Incite Ltd.
32. Waller, I. (2006). *Effective Measures for the Prevention of Crime Associated with Urbanization*. U: UNAFEI, Resource Material Series No. 68. Tokyo.
33. Wilson, J. Q., Kelling, G. L. (1982). *Broken Windows: the Police and neighborhood safety*. Boston: the Atlantic Monthly, March: 29.-38
34. <http://www.dcsheriff.net/community/documents/CPTEDBROCHURE.pdf> - 8. 3. 2012.
35. <http://www.ncpc.org/training/training-topics/crime-prevention-through-environmental-design-cpted-/benefits-of-cpted> - 10. 3. 2012.

Summary

Iva Balgač

Crime Prevention Through Environmental and Urban Design – CPTED Guidelines

Crime prevention through environmental and urban design began to develop in the early 70's as a response to strong increase in crime and fear of crime in the cities of the United States. This approach focuses on reduction of causes and opportunities for crimes, and on reduction of fear of crime through the planning, design and management of the built environment.

This paper is based on theoretical analysis of a series of papers from the field of CPTED and brings specific instructions, techniques and measures for improvement of safety of the built environment, and specified what techniques and measures should be taken into account when planning the construction of a building or designing a space. Also this paper brings the review of benefits and advantages of CPTED, its weaknesses and limitations and recommendations for future development of this approach.

Key words: CPTED, urban design, crime reduction, surveillance, security.